

Banker i Sverige

Faktablad om svensk bankmarknad

Publicerad i Juni 2006

Svenska Bankföreningen

INNEHÅLL

	Blad
■ Den svenska finansmarknaden	1
■ Bankstrukturen	2
■ Bankernas funktion	3
■ De stora bankkoncernerna	4
■ Banker i Sverige	5
■ Bostadsinstitut	6
■ Övriga kreditmarknadsföretag	7
■ Hushållens sparande	8
■ Hushållens lån	9
■ Fondbolag	10
■ Bank via Internet	11
■ Betalningar	12
■ Tillsyn av de svenska bankerna	13
■ Lagar för bankverksamhet	14

Kontaktperson: Christian Nilsson
Tfn: 08-453 44 41
E-post: christian.nilsson@bankforeningen.se

Svenska Bankföreningen

Den svenska finansmarknaden

Finanssektorns samhällsfunktion

Effektiva och pålitliga system för sparande, finansiering, betalningsförmedling och riskhantering är av grundläggande betydelse för Sveriges ekonomiska välfärd. Dessa system sköts av banker och andra kreditinstitut, försäkringsbolag, värdepappersföretag och övriga företag inom den finansiella sektorn. Den finansiella sektorn kanaliserar på ett effektivt sätt samhällets sparande till investeringar och konsumtion, som t.ex. hushållens behov av att jämna ut konsumtion över livets olika faser och företagens behov av finansiering till investeringar.

De finansiella företagen svarar för cirka 4 procent av landets samlade produktion, uttryckt som BNP. I dessa företag arbetar drygt 80 000 personer, vilket motsvarar ungefär två procent av det totala antalet sysselsatta i landet.

Grupper av företag

De finansiella företagens totala balansomslutning år 2005 var 11 300 miljarder kronor. De tre största grupperna av företag på den svenska finansmarknaden är banker, bostadsinstitut och försäkringsbolag. Även fondbolagen och de statliga AP-fonderna är viktiga aktörer på marknaden. Värdepappersbolagens balansomslutning är blygsam i relation till övriga finansiella företag, men de spelar en viktig roll på sin del av den finansiella marknaden. Bankernas andel av den totala balansomslutningen på finansmarknaden var 40 procent vid utgången av år 2005.

Marknadsförändringar

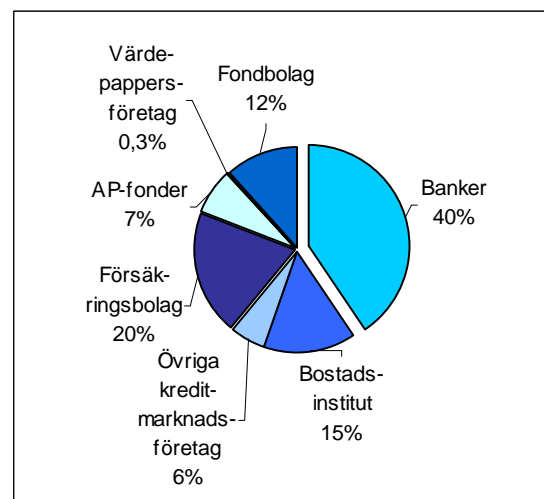
Finanssektorn har växt snabbt under den senaste tioårsperioden. De etablerade företagen har utvidgat sin verksamhet samtidigt som många nya företag har etablerat sig på marknaden. En viktig förändring har varit bransch-

glidningen mellan bank- och försäkringsverksamhet. Den har medfört att samtliga stora banker i dag har verksamhet inom livförsäkringsområdet och att flera av de stora försäkringsbolagen har egna banker.

En annan förändring är att bankkunderna i allt högre grad använder internet och telefon i sina kontakter med banken. De nya distributionsätten har möjliggjort utvecklingen av nya tjänster samtidigt som befintliga tjänster förändrats. Den nya tekniken har även banat väg för etablering av nya banker och därmed ökat konkurrensen på bankmarknaden.

Vidare har fondsparande och försäkringssparande sedan början av 1990-talet utvecklats till viktiga sparformer samtidigt som traditionellt banksparande och sparande i obligationer minskat i betydelse. Omkring tre fjärdedelar av befolkningen har en del av sitt privata sparande i fonder eller aktier, vilket är en internationellt sett mycket hög andel.

Aktörer på finansmarknaden, dec. 2005¹

Källa: Sveriges Riksbank

¹ Andel av balansomslutningen (placeringstillgångarnas marknadsvärde för försäkringsbolag och AP-fonder samt förvaltade medel för fondbolag).

Bankstrukturen

Antal banker

Det finns fyra huvudkategorier av banker på den svenska marknaden: svenska bankaktiebolag, utländska banker, sparbanker och medlemsbanker. Vid utgången av år 2005 fanns det totalt 127 banker i Sverige. Antalet bankaktiebolag i Sverige har ökat från 43 stycken år 2000 till 54 i slutet av 2005. Det är främst ett ökat antal utländska banker och ombildningar av sparbanker till bankaktiebolag som bidragit till ökningen. Från mitten av 90-talet och fram tills i dag har det även startats en rad nya så kallade nischbanker.

Svenska bankaktiebolag

De svenska bankaktiebolagen kan delas in i tre kategorier. Den största utgörs av de fyra stora bankerna FöreningsSparbanken, Handelsbanken, Nordea och SEB. Dessa banker tillhör bland de viktigaste aktörerna på flertalet delmarknader och står för drygt 75 procent av den totala balansomslutningen på marknaden. Vid sidan av de fyra stora bankerna finns ett stort antal svenskägda, mindre bankaktiebolag med skiftande verksamhetsinriktning och ägarstruktur. En del av dessa är sparbanker som ombildats till bankaktiebolag, ofta med FöreningsSparbanken som delägare. Av de övriga svenska bankaktiebolagen är flertalet etablerade från mitten av 90-talet och framåt. De är koncentrerade på privatkundsmarknaden och distribuerar sina tjänster huvudsakligen genom internet och telefon och benämns ofta nischbanker. Några av de senast etablerade bankerna är Bankaktiebolaget Avanza, Nordnet och Forex Bank.

Utländska banker

De första utländska banketableringarna i Sverige skedde år 1986 då det blev tillåtet för utländska banker att starta dotterbolag. Under några år i samband med finanskrisen minskade antalet utländska banker i Sverige men efter att

det 1990 blev tillåtet för utländska banker att öppna filialkontor har antalet stigit igen. I slutet av år 2005 uppgick de utländska bankerna till 28 stycken. Flertalet utländska banker är inriktade på företagsmarknaden och på värdepappersmarknaden. Den största utländska banken i Sverige är Danske Bank, som genom förvärvet 1997 av Östgöta Enskilda Bank och etableringen av så kallade provinsbanker nu är den femte största banken i Sverige.

Sparbanker

Det finns vidare ett stort antal fristående sparbanker i Sverige. Dessa är i allmänhet små och är verksamma på regionala eller lokala marknader. Flertalet sparbanker har ett omfattande samarbete med FöreningsSparbanken, innebärande bland annat ett tekniskt samarbete och ett gemensamt utbud av produkter och tjänster.

Medlemsbanker

En medlemsbank är en ekonomisk förening som har som ändamål att bedriva bankverksamhet åt medlemmarna. Genom att betala in en medlemsinsats blir man medlem i banken och kan ta del av dess tjänster. I Sverige finns det två stycken relativt små medlemsbanker.

Antal banker i Sverige

Typ av bank	2000 (dec)	2005 (dec)
Svenska bankaktiebolag	22	26
- varav stora svenska banker	4	4
- varav ombildade sparbanker	9	12
- varav övriga svenska bankaktiebolag	9	10
Utländska banker	21	28
- varav dotterbolag	2	4
- varav filialer	19	24
Sparbanker	79	71
Medlemsbanker	2	2
Totalt	124	127

Källa: Finansinspektionen

Bankernas funktion

Inlåning och utlåning

Bankernas kärnverksamhet är att ta emot inlåning och lämna krediter. Vid slutet av år 2005 uppgick bankernas inlåning från allmänheten, dvs. i huvudsak hushåll och icke-finansiella företag, till 1 641 miljarder kronor. Den största delen av inlåningen, 38 procent, kommer från svenska hushåll. Svenska företag svarade för 28 procent av inlåningen och utländsk allmänhet för 22 procent. Sett i ett femårsperspektiv så har utländsk allmänhets andel av inlåningen ökat medan företagets har minskat.

Bankernas utlåning planade ut under åren 2002 och 2003, men har under de senaste två åren ökat igen. Utlåning från bostadsinstitut och övriga kreditmarknadsbolag har dock ökat under hela perioden. Bostadsinstituten har uppvisat en årlig utlåningsökning på mellan 5 och 10 procent under de senaste fyra åren. Utlåningen från banker uppgick i slutet av år 2005 till 1 729 miljarder kronor. 43 procent av utlåningen till allmänheten går till svenska företag medan hushållen och utländska låntagare står för 20 respektive 31 procent. Liksom för bankernas inlåning så är det främst andelen utlåning till utländsk allmänhet som ökat de senaste fem åren.

Räntesättning

Bankernas räntesättning av såväl inlåning som utlåning är i hög grad beroende av de räntor som gäller på penningmarknaden. Andra faktorer som påverkar räntenivån är låntagarens kreditvärdighet, risken i åtagandet, konkurrensen mellan olika kreditinstitut och konkurrensen mellan olika spar- och låneformer. Bankernas genomsnittliga inlånings- och utlåningsräntor har visat en klart nedåtgående trend sedan början av 1990-talet. Även räntemargina-

len, dvs. skillnaden mellan den genomsnittliga utlånings- och inlåningsräntan, har minskat under hela perioden.

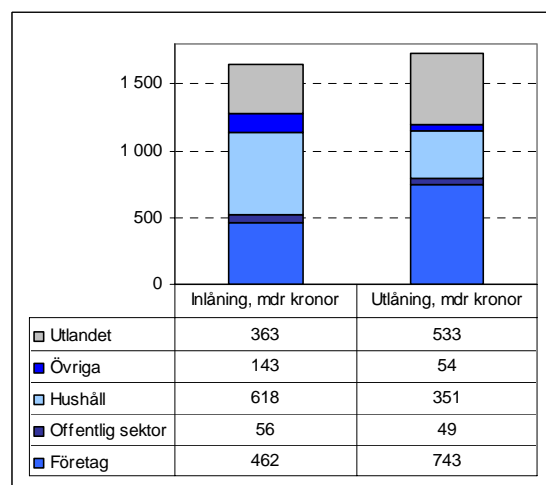
Betalningsförmedling

Vid sidan av in- och utlåning är betalningsförmedling en viktig uppgift för bankerna. Det svenska betalningssystemet, med bland annat det gemensamt ägda bankgirot, är tekniskt sett välutvecklat och utmärks av en hög effektivitet. Det innebär att betalningar genomförs snabbt, säkert och till låga kostnader. De system som är uppbyggda för att utföra betalningar, men även värdepapperstransaktioner, tillhör den finansiella infrastrukturen. Den finansiella infrastrukturen är en viktig del av Sveriges totala infrastruktur.

Riskspridning

En tredje viktig uppgift för bankerna är att erbjuda företag och privatpersoner möjlighet att minska, omfördela och sprida risker, till exempel genom att erbjuda handel i termins- och optionskontrakt.

Bankernas inlåning från och utlåning till allmänheten, december 2005

Källa: Sveriges Riksbank

De stora bankkoncernerna

Svenska bankkoncerner

Under det senaste decenniet har de stora svenska bankerna utvecklats till finansiella koncerner med betydande internationell verksamhet. Utvecklingen har bestått dels i att verksamheter som livförsäkring, fondförvaltning och bolån har fått allt större betydelse i koncernerna vid sidan av den traditionella bankverksamheten, dels i att koncernerna expanderat internationellt, speciellt inom Norden och Baltikum.

Nordea är det största finansiella företaget i Norden och har bortåt 30 000 anställda. I gruppen ingår stora banker i Sverige, Finland, Danmark och Norge. Nordeas svenska verksamhet omfattar bland annat ett av Sveriges största finansbolag samt stora verksamheter inom fondförvaltning och bolåneverksamhet. Nordea är även ägare till girobetalningssystemet Plusgirot.

SEB är namnet på den finansiella koncern som bildats kring Skandinaviska Enskilda Banken. SEB har byggt upp en omfattande internationell verksamhet och har en betydande del av sin rörelse i bl.a. Tyskland. I Sverige har SEB en stark ställning inom framför allt fondförvaltning och livförsäkring, men även inom bostadslån och finansbolagsverksamhet. Av tradition är SEB också en stark aktör inom verksamheter som aktie- och valutahandel samt internationella betalningar.

Svenska Handelsbanken har fler än 450 kontor i Sverige. Under 1990-talet har banken också växt i Norden, såväl genom förvärv som genom etablering av filialkontor. Det helägda bostadsinstitutet Stadshypotek tillhör en av de största aktörerna på den svenska bolånemark-

naden. Handelsbanken har även betydande verksamhet inom fondförvaltning, finansbolagsverksamhet samt livförsäkring, där det under 2004 förvärvade SPP Livförsäkring ingår.

FöreningsSparbanken, eller Swedbank, har ett omfattande kontorsnät i Sverige med över 490 egna kontor. Därutöver har FöreningsSparbanken ett nära samarbete med de fristående sparbankerna och de delägda bankerna inom sparbanksrörelsen. FöreningsSparbanken har även en stark ställning i Baltikum via dotterbanken Hansabank. I koncernen ingår Robur, Sveriges största företag inom fondförvaltning, och Spintab som är ett av de största bostadsinstituten.

Andra nordiska finanskoncerner

Två andra stora nordiska finanskoncerner med stark ställning i Sverige är Danske Bank och Skandia. Danske Bank är Danmarks största bank men har därutöver betydande bankverksamhet i såväl Sverige som Norge. Skandia är marknadsledande inom livförsäkrings sparande men har även en stark position inom fondsparande. I koncernen ingår också Skandia-banken.

De fyra svenska bankkoncernerna, 2005

	Antal anställda	Balansomslutning, mkr	Rörelseresultat, mkr
Nordea ¹	29 720	3 056 372	28 308
SEB	19 872	1 889 738	11 223
Svenska Handelsbanken	9 395	1 580 733	15 665
FöreningsSparbanken	17 148	1 197 283	15 010

Källa: Respektive banks årsredovisning

¹ Siffrorna för Nordea avser hela Nordeagruppen, där även bankens verksamhet i de övriga nordiska länderna ingår.

Banker i Sverige

Universalbanker

Banker som är representerade på större delen av den finansiella marknaden och kan erbjuda alla typer av finansiella tjänster, brukar kategoriseras som universalbanker. Bland universalbankerna märks främst de fyra stora bankerna – Nordea, FöreningsSparbanken, Handelsbanken och SEB. Dessa har tillsammans en stark ställning på den svenska bankmarknaden, både för inlåning och för utlåning. På inlåningsmarknaden är marknadsandelen för de fyra stora bankerna 75 procent och på utlåningsmarknaden drygt 65 procent. Det finns många likheter mellan de stora bankerna men också många olikheter. Det är exempelvis stor skillnad i typ av kunder, prissättning av tjänster och distributionssätt. Därför är det i grunden fel att tala om de fyra stora bankerna som en enhetlig grupp – dessa banker är konkurrenter med varandra och med alla andra banker på marknaden.

På den svenska marknaden har FöreningsSparbanken och Handelsbanken flest kontor, cirka 490 respektive 450. Flera av bankerna säljer dessutom sina tjänster genom samarbeten med bland annat Svensk Kassaservice, dagligvarubutiker och bensinstationer. Många banktjänster erbjuds numera via internet. Det har medfört att kontoren istället för olika kassatjänster numera i högre grad arbetar med rådgivning och försäljning av bankernas produkter och tjänster.

Nischbanker och utländska banker

Sett i ett femårsperspektiv har såväl nischbanker som utländska bankfilialer tagit marknadsandelar. Nya banker som Skandiabanken, Länsförsäkringar Bank och Ikanobanken etablerade sig som telefon- och internetbanker i mitten av 1990-talet och ICA Banken i början av 2000-talet. De har gradvis utökat sitt tjänsteutbud men är fortfarande starkt inriktade på

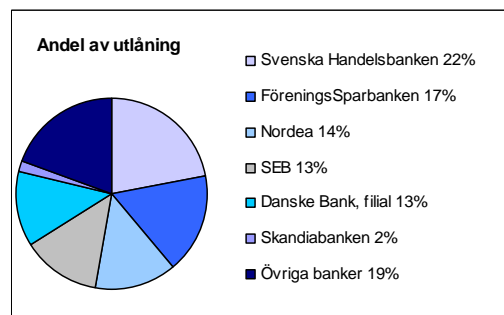
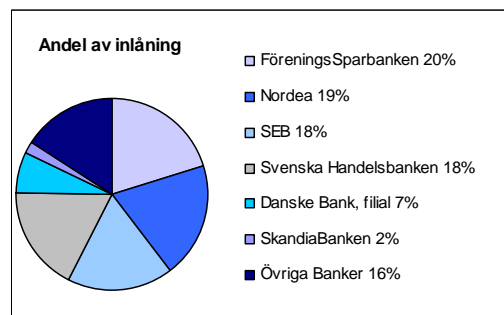
privatkundsmarknaden. Ett flertal av de senast tillkomna nischbankerna är ursprungligen värdepappersbolag och är främst inriktade på värdepappershandel och förvaltning, t.ex. bankerna Avanza, Carnegie, EFG och Nordnet.

De utländska bankernas närvaro i Sverige har stärkts framför allt genom Danske Banks expansion med ett femtiotal kontor. Utländska banker kan inom vissa segment, t.ex. investment banking, ha betydande marknadsandelar.

Sparbanker

De fristående sparbankerna är verksamma på lokala eller regionala marknader. Även om sparbankerna totalt sett enbart har en marknadsandel på cirka 7 procent kan de på en lokal marknad vara väsentligt större. De fristående sparbankerna hade 205 sparbankskontor i slutet av 2005, vilket motsvarar drygt 10 procent av Sveriges cirka 1 900 bankkontor.

Inlåning från och utlåning till svensk allmänhet från banker¹, december 2005

Källa: SCB

¹ Omfattar enbart in- och utlåning från bank. I bankkoncernerna är det moderbankens in- och utlåning som omfattas.

Bostadsinstitut

Lån till bostäder

I Sverige sker utlåningen till fastigheter främst genom särskilda kreditmarknadsföretag, så kallade bostadsinstitut (hypoteksbolag). Den totala utlåningen från instituten var drygt 1 500 miljarder kronor i slutet av år 2005. Sedan lång tid tillbaka är bostadsinstitutens utlåning till hushåll i Sverige större än bankernas. Bostadsinstitutet ger krediter till i första hand bostadsfastigheter, men också till affärs- och kontorshus. Lån till villor och bostadsrätter utgör 70 procent av bostadsinstitutens utlåning.

Som säkerhet för utlåningen används huvudsakligen pantbrev i fastigheter. Utlåningen sker i form av bottenlån, som innebär att fastigheten normalt belånas upp till 70-80 procent av marknadsvärdet. Ytterligare belåning sker i form av topplån som ofta erbjuds av den bank som äger institutet eller av annan bank som institutet samarbetar med. Institutet erbjuder ett brett utbud av lån med rörliga och fasta räntor.

Bostadsinstitut

Det två största bostadsinstitutet, Spintab och Stadshypotek, ägs av FöreningsSparbanken respektive Handelsbanken. Även Nordea och SEB är genom sina bostadsinstitut betydande aktörer på marknaden. Det femte största institutet, SBAB, är ett statligt bolag som ursprungligen enbart finansierade statliga bostadslån men som sedan början av 1990-talet konkurrerar fullt ut med de övriga instituten. Bolån erbjuds även av Länsförsäkringar Hypotek, som ägs av Länsförsäkringar, och av Danske Bank. Länsförsäkringar Hypotek och Danske Bank är relativt sett små, men är idag ändå betydande aktörer på den svenska bolånemarknaden. Även banker som Skandiabanken och Kaupthing Bank säljer bostadslån och konkurrerar därmed med bostadsinstitutet.

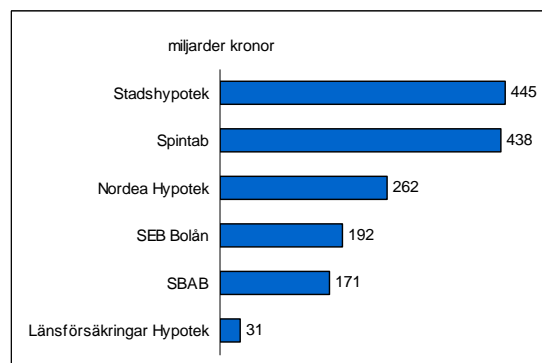
Övriga företag

De senaste åren har det dykt upp finansiella institut som erbjuder bolåneprodukter som skiljer sig från dem som traditionellt erbjudits av bostadsinstitut. Ett exempel är företag som ger bostadslån till låntagare som av olika skäl inte uppfyller kraven för lån i bostadsinstitut. Ett annat exempel är företag som specialiserat sig på att ge personer som fyllt 65 år med lågt belånade bostäder, möjlighet att få loss kapital ur boendet genom amorterings- och räntefria krediter med bostaden som säkerhet. Först när bostaden säljs, eller låntagaren avlider, betalas lån och räntor tillbaks med medel från bostadens värde. Liknande produkter för personer som fyllt 65 år erbjuds också av banker.

Finansieringsformer

Utlåningen från bostadsinstitutet finansieras huvudsakligen genom att obligationer och certifikat emitteras på marknaden. De bankägda instituten finansierar också sin utlåning genom lån från sina moderbanker. En nyare finansieringsform är värdepapperisering som innebär att tillgångar i form av exempelvis lån med säkerhet i fastigheter säljs till ett utomstående bolag som i sin tur finansierar köpet genom att ge ut värdepapper. Från 1 juli 2004 finns lagstiftning som gör det möjligt för institutet att ge ut s.k. säkerställda obligationer.

Svenska bostadsinstituts utestående lån, december 2005

Källa: Svenska Bankföreningen

Övriga kreditmarknadsföretag

Bland kreditmarknadsbolagen är bostadsinstitutet den största gruppen. Övriga kreditmarknadsföretag utgörs av finansbolag samt företags- och kommunfinansierande institut.

Finansbolag

Finansbolagens verksamhet riktar sig i första hand till företag (bl.a. avbetalning, leasing och factoring) men till viss del även till hushåll (bl.a. kontokorts- och avbetalningskrediter). Genom avbetalningsköp kan ett företag fördela kostnaden för en stor investering. Leasing gör att ett företag kan investera utan att binda eget kapital. Med factoring kan kundfakturor förvandlas till likvida medel.

Balansomslutning för de tio största företagen i gruppen övriga kreditmarknadsföretag

Miljarder kronor, dec 2005	
Svensk Exportkredit	209
Kommuninvest i Sverige	91
Handelsbanken Finans	46
Landshypotek	38
SEB Finans	38
Nordea Finans	35
Föreningssparbanken Jordbrukskredit	31
Volvofinans	24
Föreningssparbanken Finans	24
GE Capital Equipment	9
Summa tio största	545
Totalt "övriga kreditmarknadsföretag"	637

Källa: Sveriges Riksbank

Det finns cirka 55 finansbolag i Sverige, med en sammanlagd utlåning och leasing som vid utgången av 2005 uppgick till nästan 225 miljarder kronor. De största finansbolagen är bankägda men flertalet av bolagen ägs av icke-finansiella företag som vill erbjuda finansie-

ringsmöjligheter för sina kunder. Den huvudsakliga finansieringen för finansbolagen är lån från andra finansiella företag, framför allt banker. Några av de större finansbolagen ger även ut egna certifikat på värdepappersmarknaden. Från juli 2004 är det möjligt för finansbolagen att finansiera sig genom inlåning.

Finansbolagen utvecklades kraftigt under 1980-talet, delvis som en följd av att bankmarknaden var hårt reglerad. I slutet av 1980-talet fanns det nära 300 finansbolag men i samband med turbulensen på finansmarknaden under 1990-talets första hälft minskade antalet bolag snabbt.

Företags- och kommunfinansierande företag

De företags- och kommunfinansierande företagen inriktar sin verksamhet på vissa delar av näringslivet eller på utlåning till kommuner. De finansierar sin verksamhet genom att ge ut obligationer, certifikat och reverser.

Det största av dessa företag är det statligt ägda Svensk Exportkredit (SEK). SEK är specialiserat på krediter till svenska exportföretag. Kommuninvest är en sammanslutning av ett antal kommuner och lämnar krediter till sina medlemmar. Det tredje största företaget i denna grupp är Landshypotek som lämnar bottenlån till jord- och skogsbrukare.

Hushållens sparande

Hushållens finansiella tillgångar

De svenska hushållens finansiella tillgångar har stigit med drygt 150 procent sedan början av 1990-talet och uppgick i december 2005 till över 2 500 miljarder kronor. Ökningen har skett i framför allt försäkrings-, fond- och aktiesparande. Efter börsoron ett par år efter 2000 sjönk värdet av hushållens tillgångar i aktier och fonder och samtidigt sjönk även nysparandet tillfälligt i dessa sparformer. Det har dock skett en återhämtning av värdet därefter.

Bankinlåning

Bankinlåningen har befunnit sig på en förhållandevis konstant nivå fram till år 2000, men har därefter ökat bl.a. till följd av några års börsoro. Bankinlåningen har fortsatt att öka, även efter börsens återhämtning från år 2003, med mellan 20 och 50 miljarder årligen. Sett som en andel av de totala tillgångarna har dock bankinlåningen minskat från över 43 procent år 1990 till cirka 25 procent år 2005.

Fondsparande

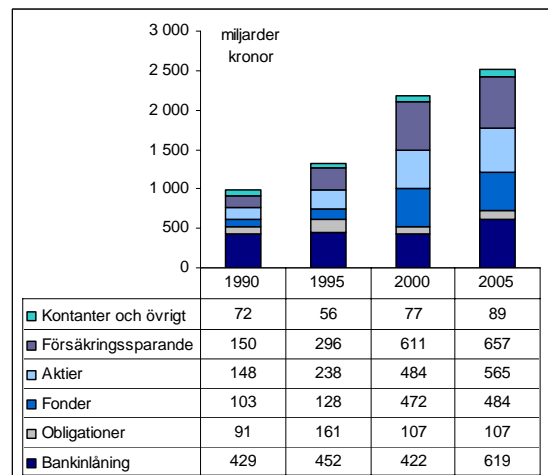
En viktig förklaring till fondsparandets snabba tillväxt är den positiva börsutvecklingen under framför allt andra hälften av 1990-talet. Redan tidigt under 1980-talet började många svenskar att placera delar av sitt sparande i värdepappersfonder, delvis som en följd av att vissa former av sådant sparande var skattesubventionerade. I dag beräknas 72 procent av svenskarna ha någon del av sitt privata sparande i värdepappersfonder (exkl. PPM). Det nya pensionssystemet har inneburit att nästan alla vuxna svenskar har fondsparande eftersom en del av pensionsmedlen – premiepensionen – placeras i fonder hos privata och statliga fondbolag.

Försäkringssparande

Även försäkrings- och pensionssparande har ökat sedan 1990-talets början. Detta kan delvis

förklaras av värdeökningen på de tillgångar, främst aktier och fastigheter, som försäkringsbolagen placerar spararnas medel i, men även nettosparandet har ökat. Försäkringssparandet har främst skett i traditionell livförsäkring. Under 1990-talet introducerades ett nytt försäkringssparande i form av fondförsäkringar ("unit linked"), vilket är en försäkringsform där sparandet placeras i värdepappersfonder i enlighet med spararens eget val. En annan form av pensionssparande, men utan försäkringsmoment, är IPS (Individuellt PensionsSparande) där man som sparare kan placera pengar i aktier, fonder, obligationer, konto, etc.

Hushållens finansiella tillgångar i slutet av 1990, 1995, 2000 och 2005

Källa: Finansinspektionen, Sparbarometern

Livförsäkringsbolag

Samtliga stora affärsbanker har egna livförsäkringsbolag som tillhör de största aktörerna på marknaden. Det största bankägda försäkringsbolaget är SEB Trygg Liv, som tillsammans med Skandia är störst på den svenska marknaden för liv- och fondförsäkringar. Andra stora aktörer är AMF Pension, Handelsbanken (inkl. SPP), Länsförsäkringar, Folksam, Robur (FöreningsSparbanken) och Nordea Liv.

Hushållens lån

Hushållens långivare

Den största delen av hushållens lån lämnas av bolåneinstituten och de stod för 70 procent av hushållens totala lån i slutet av 2005. Bolåneinstituten lånar uteslutande mot säkerhet i bostäder och fastigheter, dvs. villor, bostadsrätter och flerbostadshus.

Banker står också för en betydande del av hushållens lån och utgjorde 22 procent av hushållens totala lån i slutet av 2005. Hushållen lånar även i viss utsträckning till bostäder och fastigheter i banker. Andra lån som bankerna lämnar hushåll har säkerheter i t.ex. värdepapper och borgen. Bankerna är även betydande långivare av blankolån, dvs. lån utan säkerhet.

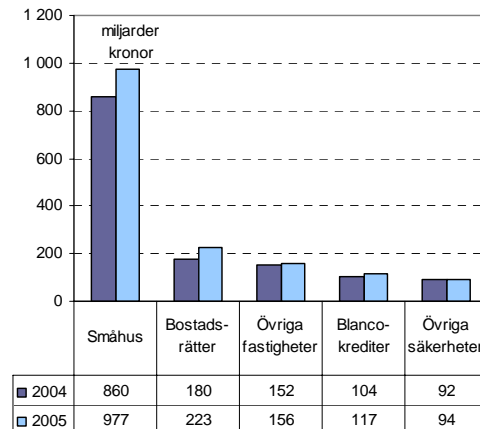
Finansbolag och övriga kreditmarknadsbolag står för 8 procent av hushållsutlåningen. Finansbolag finansierar vanligtvis bil, båt, vitvaror, etc. och föremålet för lånet utgör normalt säkerhet. Nästan 30 procent av finansbolagens utlåning är dock blankolån. Bland övriga kreditmarknadsbolag märks främst bolag som lånar ut till jordbruks- och skogsfastigheter.

Hushållens bostadslån

Hushållen lånar framförallt för att finansiera sitt boende och som säkerhet för lånet lämnar man sin bostad, vilket illustreras av figuren nedan. Villor och bostadsrätter utgjorde säkerhet för 76 procent av hushållens lån i slutet av 2005. Bolåneinstituten lämnar främst så kallade bottenlån, dvs. bostadslån med säkerhet upp till ca 80 procent av bostadens marknadsvärde. De så kallade topplånen, dvs. de lån som tas utöver bottenlån upp till i 90-95 procent av marknadsvär-

det för bostaden, lämnas framförallt av bankerna. Hushållens bostadslån uppgick till 1 200 miljarder i slutet av år 2005.

Hushållsutlåning¹ uppdelat på säkerhet

Källa: SCB

¹ Exklusive hushållens icke-vinstdrivande organisationer, t.ex. fackföreningar, trossamfund och andra ideella organisationer.

Övriga säkerheter och blankolån

Hushållen lånar även med säkerhet i fastigheter som normalt inte används för eget boende, t.ex. jordbruks- och skogsfastigheter samt flerbostadshus. Dessa lån utgör 10 procent av hushållens totala lån. Hushållens lån utan säkerhet, blankolån, utgör knappt 8 procent. Blankolån är en betydande produkt för finansbolagen, men det är bankerna som står för den största delen av hushållens blankolån.

Övriga säkerheter utgör säkerhet till 6 procent av hushållens totala lån. Övriga säkerheter utgörs bl.a. av värdepapper, men även av olika typer av borgen. Borgensman för lånet kan vara både privatperson, stat eller kommun.

Fondbolag

Fondsparande

Sparandet i värdepappersfonder ökade stadigt fram till år 2000. Under 1980-talet stimulerades fondsparandet både av en positiv börsutveckling och av förmånliga skatteregler. Detta lockade många svenskar, vilket i sin tur medförde en väl spridd kunskap om fondsparande. Värdepappersfonder stod i slutet av år 2005 för cirka 19 procent av svenska folkets finansiella tillgångar. Cirka 72 procent av alla svenskar har privatsparande i fonder.

Den totala förmögenheten i svenska värdepappersfonder ökade från 120 miljarder kronor år 1990 till som högst över 900 miljarder kronor i början av år 2000. Därefter minskade fondförmögenheten under ett antal år till följd av nedgången på aktiemarknaden och uppgick i slutet av år 2002 till cirka 700 miljarder kronor. Det har sedan dess skett en återhämtning på aktiemarknaderna och numera överstiger fondförmögenheten toppnoteringarna från år 2000. Vid utgången av år 2005 uppgick fondförmögenheten till cirka 1 300 miljarder kronor.

Efter börsoron i början av 2000-talet har det utvecklats ett ökat intresse för sparande i räntefonder, även om de minskat något som andel av den totala fondförmögenheten under senare tid. Vid slutet av år 2004 var 53 procent av fondförmögenheten placerad i aktiefonder, 27 procent i räntefonder, 15 procent i blandfonder och 5 procent i hedgefonder.

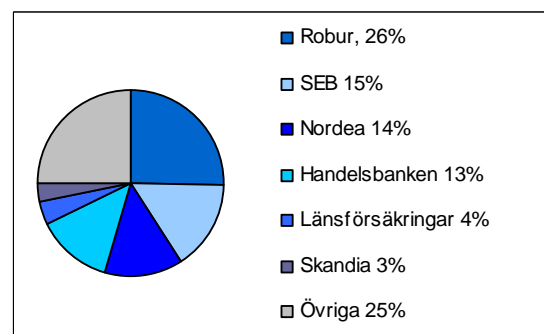
Fondbolag

Utbudet av fonder har växt i takt med det ökade intresset från spararna. På den svenska

marknaden finns ett drygt sjuttiototal fondbolag som tillsammans med utländska fondbolag erbjuder sparande i cirka 2 600 fonder. Under lång tid var de fyra stora bankernas fondbolag helt dominerande på fondmarknaden, men under senare år har de andra fondbolagen på marknaden växt. Det kan illustreras med att de fyra stora bankerna förvaltar cirka 70 procent av den samlade fondförmögenheten medan dessa bankers andel av nysparandet i fonder var cirka 53 procent under år 2005.

De största aktörerna på den svenska fondmarknaden är FöreningsSparbankens fondbolag Robur, Nordea Fonder, SEB Fonder och Handelsbanken Fonder. Dessa fondbolag har alla ett stort utbud av fonder med inriktning på olika geografiska områden, branscher och värdepappersstyper som aktier och obligationer. Det har också blivit allt vanligare att fondbolag inte enbart säljer sina egna fonder utan också tillhandahåller andra – fram för allt stora internationella – fondbolags fonder.

Fondbolag i Sverige. Andel av totalt förvaltad kapital i svenska fondbolag, december 2005

Källa: Nyhetsbrevet Fond & Bank

Bank via internet

Internetbanker i Sverige

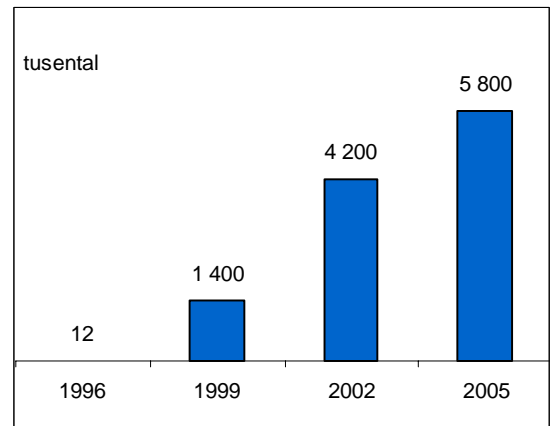
De svenska bankerna är världsledande när det gäller att erbjuda banktjänster på internet. Hos alla större banker i Sverige är det möjligt att via internet få information om konton och tillgångar, göra betalningar samt köpa och sälja fondandelar och värdepapper. För företagskunder har det sedan lång tid varit möjligt att sköta sina bankaffärer via internet.

I jämförelse med banker i flertalet andra länder har svenska banker en mycket hög andel internetkunder. Sverige tillhör de länder i Europa med högst andel av befolkningen som använder banktjänster via internet. Andelen svenskar som betalar räkningar via internet har ökat från 9 procent 1999 till 54 procent 2006. En viktig förklaring till den framträdande positionen är att de svenska bankerna sedan mitten av 1990-talet gjort stora satsningar på att utveckla kundvänliga och effektiva banktjänster på internet. En annan viktig förklaring är att en stor andel, drygt 70 procent, av de svenska hushållen har dator i hemmet som är ansluten till internet.

Internetbankskunder

Under 1996 lanserades de första banktjänsterna på internet i Sverige. De första åren var utbudet av tjänster begränsat. Men i takt med att tjänsteutbudet breddats, och antalet datorer i hemmen ökat, har antalet kunder ökat explosionsartat. I slutet av år 2005 hade bankerna över 5,8 miljoner internetkunder, vilket skall sättas i relation till en befolkning på 9 miljoner. En del av dessa kunder är dock kund i fler än en bank.

Antal internetbanksavtal för privatpersoner hos svenska banker i slutet av respektive år

Källa: Svenska Bankföreningen

Den ökade användningen av banktjänster via internet har uppenbara fördelar för såväl bankkunderna som bankerna. Kunderna får genom internet en bättre överblick över sina bankaffärer. De kan enklare och effektivare sköta sin vardagsekonomi utan att behöva besöka sitt bankkontor. Det har också visat sig att bankkunder som övergår till internet blir mer aktiva, de gör fler bankaffärer. För bankerna innebär internet att distributionen och produktionen av banktjänster kan effektiviseras. Långsiktigt medför den ökande internetanvändningen att de traditionella bankkontoren kan ersättas med kontor som i första hand är inriktade på rådgivning och försäljning.

Betalningar

Betalningsinstrument

Vid sidan av mindre kontantbetalningar sker praktiskt taget alla betalningar i Sverige genom förmedling av bankerna eller kontokortsföretagen. De vanligaste betalningsinstrumenten är olika former av betalkort och elektroniska gireringar. Flertalet av betalningarna är kopplade till transaktionskonton i bankerna. På transaktionskonton registreras bland annat löneinsättningar, uttag i bankomater, kortköp och automatiska överföringar.

Elektroniska betalningar

Under de senaste decennierna har pappersbaserade betalningar som blankettgireringar, checkar och kassabetalningar i snabb takt ersatts av olika former av elektroniska betalningar. Exempelvis har användningen av olika former av betalkort ökat från 55 miljoner transaktioner i början av 1990-talet till drygt 1 060 miljoner transaktioner under 2005. Samtidigt har användningen av checkar i princip upphört.

Antalet elektroniska girobetalningar, främst via internet, har ökat kraftigt samtidigt som antalet gireringar med pappersbaserade blanketter minskat. Andelen personer över 15 år som betalar räkningar via internetbank har ökat från 23 procent 2001 till 54 procent 2006. Samtidigt har andelen som brevlades betalar med bank- och postgiro minskat från nästan 70 procent 2001 till mindre än 40 procent 2006. Vid en internationell jämförelse av andelen elektroniska betalningar i förhållande till det totala antalet icke-kontanta transaktioner ligger Sverige i täten tillsammans med övriga nordiska länder.

Girosystem

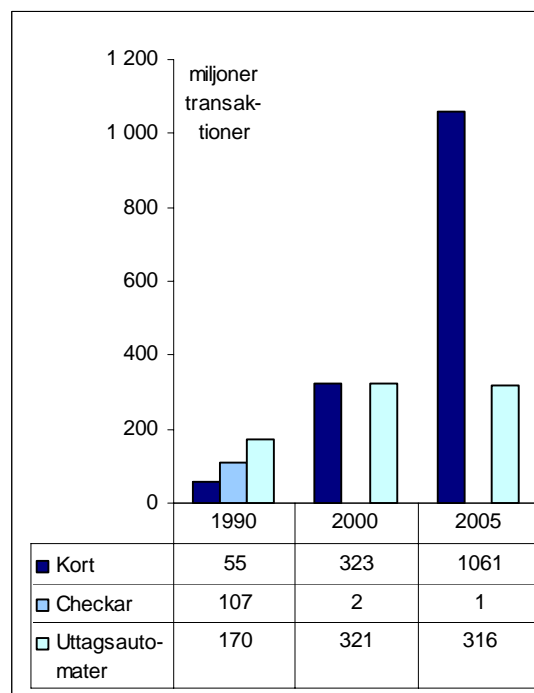
Det finns två olika girsystem i Sverige. Bankgirot ägs gemensamt av bankerna medan Plus-

girot sedan hösten 2001 ägs av Nordea. Båda dessa konkurrerande system är tekniskt avancerade och klarar av att snabbt och säkert utföra en stor mängd betalningar. Girosystemen hanterar en rad olika betalningstransaktioner, t.ex. girobetalningar via blanketter och internet, banköverföringar samt kontoinsättningar.

Uttagsautomater

Det svenska systemet med uttagsautomater är också väl utbyggt med cirka 2 800 automater. Årligen görs drygt 300 miljoner uttag på i genomsnitt ungefär 850 kronor i dessa automater. Systemet används på ett rationellt sätt i och med att alla bankers bankomater kan användas av i princip samtliga bankkunder.

Användning av kort, checkar och uttagsautomater 1990, 2000 och 2005

Källa: Sveriges Riksbank

Tillsyn av de svenska bankerna

Tillsyn av de svenska bankerna

Det finansiella systemets tre viktigaste funktioner är att omvandla sparande till finansiering, tillhandahålla effektiva betalningsmöjligheter samt riskhantering. Det är av stor vikt att det finansiella systemets funktion och förtroende upprätthålls och därför har samhället ansett det nödvändigt att skapa en rad lagar som reglerar det finansiella systemets aktörer. Bland dessa aktörer spelar bankerna en viktig roll och det finns ett flertal lagar och föreskrifter som reglerar deras verksamhet. Finansinspektionen och Riksbanken har det största ansvaret för att övervaka att dessa regler och förordningar efterlevs och att bevara den finansiella stabiliteten. Finansinspektionen har ett direkt tillsynsansvar över de enskilda företagen som ingår i det finansiella systemet. Riksbanken har däremot en mer övergripande uppgift att främja stabiliteten i det finansiella systemets funktionssätt. Uppgiften att arbeta för finansiell stabilitet delar de båda myndigheterna.

Finansinspektionen

Finansinspektionen är en statlig myndighet som lyder under Finansdepartementet. Finansinspektionen ansvarar för tillsynen över företagen som verkar på de finansiella marknaderna och de finansiella marknadsplatserna. Vidare har Finansinspektionen ett övergripande mål att bidra till det finansiella systemets stabilitet och effektivitet samt att verka för ett gott konsumentskydd.

De lagar som reglerar banker och andra finansiella företag stiftas av Sveriges Riksdag. Lagarna är i viss utsträckning utformade som ramlagstiftning och inom dessa ramar utformar Finansinspektionen regler för finansiell verksamhet genom föreskrifter. Därutöver skriver även Finansinspektionen så kallade allmänna råd, som inte är tvingande men som Finansin-

spektionen anser att man bör följa för att bedriva en sund verksamhet. Finansinspektionen är vidare den myndighet som lämnar tillstånd för olika verksamheter på det finansiella området, t.ex. att bedriva bankrörelse.

För att kontrollera att de finansiella företagen följer lagar, föreskrifter och allmänna råd utövar myndigheten tillsyn. Tillsynen utövas på en rad olika sätt, t.ex. genom att på plats undersöka ett finansiellt företag, eller genom att begära in olika uppgifter som Finansinspektionen är intresserad av att kontrollera. Finansinspektionen kan även utse särskilda revisorer i företag som står under tillsyn. Vidare sker en löpande analys av företagets risker och ekonomiska ställning.

Riksbanken

Riksbanken är en myndighet med självständig ställning under Sveriges Riksdag. Riksbankens huvuduppgift är att upprätthålla ett fast penningvärde. Uppgiften att hålla ett fast penningvärdet tolkar Riksbanken som att hålla inflationen låg och stabil.

En andra viktig uppgift för Riksbanken är att verka för stabiliteten i det finansiella systemet och då i synnerhet att främja ett säkert och effektivt betalningsväsende. Betalningsväsendet omfattar hela den infrastruktur som finns för bl.a. betalningar och värdepappersöverföringar. Riksbanken verkar allmänt för den finansiella stabiliteten genom att löpande följa och analysera de risker och hot som finns mot det finansiella systemet. I detta syfte analyserar Riksbanken utöver betalningssystemen även utvecklingen för de stora bankkoncernerna, bankernas låntagare och den makroekonomiska utvecklingen. Resultaten kommunicerar Riksbanken bl.a. genom olika löpande publikationer, artiklar och tal.

Lagar för bankverksamhet

Bank- och finansieringsrörelselagen

Lagen om bank- och finansieringsrörelse är den grundläggande lagen för bankers och kreditmarknadsföretags verksamhet. I lagen finns bestämmelser bl.a. om vad som krävs för att få tillstånd att bedriva bank- eller finansieringsrörelse, vilken verksamhet som får bedrivas, kreditprövning, gränsöverskridande verksamhet, vilken egendom som får ägas samt regler om tillsyn och sanktioner. Samma regler gäller för både banker och kreditmarknadsföretag.

Kapitaltäckningslagen

Lagen om kapitaltäckning och stora exponeringar innehåller regler som syftar till att säkerställa att banker och kreditmarknadsföretag har tillräckligt med kapital för att kunna möta de risker som finns i verksamheten. Krav på kapital ställs upp för kreditrisker och marknadsrisker. I lagen anges hur beräkning ska ske av det kapital som krävs beroende på vilka typer av tillgångar, åtaganden och placeringar som institutet har. Det finns också begränsningar av hur stora exponeringar ett institut får ha mot en kund eller en grupp av kunder som har anknytning med varandra.

Konsumentkreditlagen

Lagen anger vad kreditinstitutet ska iakttä när de ger lån till konsumenter. Lagen ställer krav på information om räntan och hur kreditavtalet ska träffas. Den anger också förutsättningarna för att räntan ska kunna ändras till kundens nackdel och under vilka förutsättningar en kreditgivare får säga upp ett lån i förtid. Även ansvaret vid obehöriga uttag med kontokort regleras.

Lag om säkerställda obligationer

Banker och kreditmarknadsföretag får ge ut säkerställda obligationer enligt en särskild lag,

om obligationerna har förmånsrätt i institutets tillgångar som uppfyller särskilda krav.

Lag om betalningsöverföringar

I lagen om betalningsöverföringar inom EES finns regler om vilken information som ska lämnas till kunden bl.a. om kostnaderna för betalningen och om hur snabbt betalningen ska genomföras.

Insättningsgarantilagen

Genom lagen om insättningsgaranti garanteras varje kund en ersättning upp till 250 000 kronor för sin behållning på garanterade konton i en bank. Detta gäller om en bank försätts i konkurs.

Penningtvättslagen

Lagen gäller för banker och kreditmarknadsföretag, liksom för en rad andra företag. Det är förbjudet att medverka till penningtvätt och instituten är skyldiga att anmäla till polisen transaktioner som man misstänker kan utgöra penningtvätt eller terroristfinansiering.

Övrig reglering

Flertalet av nämnda lagarna är i huvudsak baserade på EG-direktiv. Lagarna kompletteras med mer detaljerade föreskrifter genom förordningar från regeringen samt föreskrifter och allmänna råd från Finansinspektionen.

De svenska bankerna är i allmänhet universalbanker, vilket innebär att – utöver kreditgivning – värdepappershandel, kapitalförvaltning och corporate finance utgör betydande delar av verksamheten. För dessa områden finns ytterligare lagstiftning.